

ด่วนมาก

ที่ ศธ 0606/ 4 793

กรมวิชาการ

กระทรวงศึกษาธิการ กทม. 10300

18 พฤษภาคม 2542

10999

เรื่อง การตรวจพิจารณาหนังสือ “เหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516”

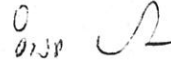
เรียน นายชาญวิทย์ เกษตรศิริ

- สิ่งที่ส่งมาด้วย 1. คำสั่งกระทรวงศึกษาธิการที่ วก 1547/2537 เรื่องแต่งตั้งคณะกรรมการจัดทำโครงสร้างหนังสือและตรวจพิจารณาต้นฉบับหนังสือเสริมประสบการณ์เรื่องขบวนการเสรีไทย และเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ระดับมัธยมศึกษา
2. ต้นฉบับหนังสือ “เหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516”

สืบเนื่องจากที่กรมวิชาการได้จัดสัมมนาแนวทางในการจัดทำหนังสืออ่านเพิ่มเติมเกี่ยวกับเหตุการณ์สำคัญๆ ทางการเมืองการปกครอง เมื่อวันที่ 20-21 กรกฎาคม 2537 ที่จังหวัดขอนแก่น โดยเชิญท่านในฐานะผู้ทรงคุณวุฒิร่วมประชุมดังกล่าว และกระทรวงศึกษาธิการได้แต่งตั้งท่านเป็นกรรมการจัดทำโครงสร้างหนังสือและตรวจพิจารณาต้นฉบับหนังสือเสริมประสบการณ์เรื่อง เหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ระดับมัธยมศึกษา (ดังสิ่งที่ส่งมาด้วย) นั้น บัดนี้ นายเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ซึ่งที่ประชุมครั้งนั้นแนะนำให้เป็นผู้เขียนหนังสือ “เหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516” ได้ยกร่างต้นฉบับหนังสือดังกล่าวเสร็จเรียบร้อยแล้ว และกระทรวงศึกษาธิการมีนโยบายให้กรมวิชาการดำเนินการจัดทำให้แล้วเสร็จเพื่อใช้ในสถานศึกษาในปีการศึกษา 2542 นี้ กรมวิชาการได้ปรึกษา นายเกษม ศิริสัมพันธ์ ประธานคณะกรรมการฯ แล้ว เห็นควรขอความกรุณาจากท่านในฐานะกรรมการฯ ได้โปรดตรวจพิจารณาต้นฉบับหนังสือในขั้นต้นก่อน แล้วนำผลเสนอที่ประชุมคณะกรรมการต่อไป

กรมวิชาการหวังเป็นอย่างยิ่งว่า จะได้รับความร่วมมือด้วยดีดังที่ได้เคยให้ความกรุณา
มาโดยตลอด และขอขอบคุณเป็นอย่างมากมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(นายอำรุง จันทวานิช)

รองปลัดกระทรวงศึกษาธิการ รักษาราชการแทน

อธิบดีกรมวิชาการ

ศูนย์พัฒนาหนังสือ

โทร. 2828118 ต่อ 403

โทรสาร. 6285335

คำสั่งกระทรวงศึกษาธิการ

ที่ รก 1547 /2537

เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการจัดทำโครงสร้างหนังสือและตรวจพิจารณาต้นฉบับหนังสือเสริมประสบการณ์ เรื่อง ขบวนการเสรีไทย และเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ระดับมัธยมศึกษา

เนื่องจากกระทรวงศึกษาธิการมีนโยบายสนับสนุนให้มีการจัดทำหนังสือเสริมประสบการณ์ ทั้งระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา สำหรับให้นักเรียนศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมด้วยตนเอง ซึ่งนอกจากจะช่วยให้การเรียนการสอนบรรลุจุดประสงค์ของหลักสูตรได้เป็นอย่างดีแล้ว ยังส่งเสริมให้นักเรียนได้รับความรู้ และความคิดที่กว้างขวางลึกซึ้ง จึงให้กรมวิชาการจัดทำหนังสือเสริมประสบการณ์ เรื่อง ขบวนการเสรีไทย สำหรับชั้นมัธยมศึกษา และเพื่อให้การจัดทำหนังสือเสริมประสบการณ์ดังกล่าวเป็นไปด้วยความเรียบร้อยและมีประสิทธิภาพ กระทรวงศึกษาธิการจึงแต่งตั้งคณะกรรมการจัดทำหนังสือเสริมประสบการณ์ระดับมัธยมศึกษาชั้นชุดหนึ่ง โดยให้คณะกรรมการมีหน้าที่จัดทำโครงสร้างหนังสือและตรวจพิจารณาต้นฉบับหนังสือให้สอดคล้องกับโครงสร้างที่กำหนด ทั้งนี้ตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยการให้รางวัลหรือค่าตอบแทนผู้จัดทำหลักสูตร หนังสือ หรือคู่มือที่ใช้ในการเรียนการสอน พ.ศ. 2527 และตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยการตรวจและพิจารณาหนังสือหรือคู่มือที่ใช้ในการเรียนการสอน พ.ศ. 2524 คณะกรรมการฯ ประกอบด้วยผู้มีรายชื่อดังต่อไปนี้

1. คณะกรรมการที่ปรึกษาการจัดทำหนังสือเสริมประสบการณ์ เรื่อง ขบวนการเสรีไทย และเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ระดับมัธยมศึกษา

1. พลเอกสายหยุด เกิดผล	ประธานคณะกรรมการ
2. อธิบดีกรมวิชาการ	รองประธานคณะกรรมการ
3. รองอธิบดีกรมวิชาการ	กรรมการ
4. หม่อมเจ้าภีศเดช รัชนี	กรรมการ
5. นายวิสิษฐศักดิ์ ณ ป้อมเพชร์	กรรมการ
6. นาวาอากาศเอกไพโรจน์ อิศวิวัฒน์	กรรมการ

2. คณะกรรมการจัดทำโครงสร้างหนังสือและตรวจพิจารณาต้นฉบับหนังสือเสริม
ประสบการณ์ เรื่อง ทบวงการเสรีไทย ระดับมัธยมศึกษา

1. นางสาวเอิบบุญ สุทธิประภา	ประธานคณะกรรมการ
2. นางสาวพรเพ็ญ ปทุมศิริ	รองประธานคณะกรรมการ
3. นายชาญวิทย์ เกษตรศิริ	กรรมการ
4. นายสมบัติ กุฎาญจน์	กรรมการ
5. นายสมพงษ์ พลະสุรย์	กรรมการ
6. นายวินัย รอดจ่าย	กรรมการ
7. นางบุญสม น้ำเจริญ	กรรมการ
8. นางระวีวรรณ ภาคพรต	กรรมการและเลขานุการ
9. นางสาวกฤษณา บุญเรืองรอด	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

3. คณะกรรมการจัดทำโครงสร้างหนังสือและตรวจพิจารณาต้นฉบับหนังสือเสริม
ประสบการณ์ เรื่อง เหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ระดับมัธยมศึกษา

1. นายเกษม ศิริสัมพันธ์	ประธานคณะกรรมการ
2. นายชาญวิทย์ เกษตรศิริ	รองประธานกรรมการ
3. นายสุวิทย์ ยอดมณี	กรรมการ
4. นายนิธิ เอี้ยวศรีวงศ์	กรรมการ
5. นายสีบแสง พรหมบุญ	กรรมการ
6. นายศรีศักดิ์ วัลลิโภดม	กรรมการ
7. นายเนารัตน์ พงษ์ไพบูลย์	กรรมการ
8. นายสัญญาชัย สุวังบุตร	กรรมการ
9. นายสมบัติ กุฎาญจน์	กรรมการ
10. นายสมพงษ์ พลະสุรย์	กรรมการ
11. นายวิสา คัญทัพ	กรรมการ
12. นายอนุช อภาภิรม	กรรมการ
13. นายถนอม ลานามวัฒน์	กรรมการ
14. นางสาวเอิบบุญ สุทธิประภา	กรรมการ
15. นางสาวพรเพ็ญ ปทุมศิริ	กรรมการ
16. นายวินัย รอดจ่าย	กรรมการ
17. นางบุญสม น้ำเจริญ	กรรมการ

18. นางระวีวรรณ ภาคพรต

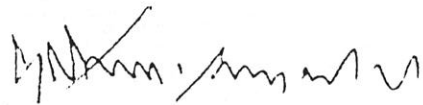
กรรมการและเลขานุการ

19. นางสาวกฤษณา บุญเรืองรอด

กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

ตั้งขึ้น ตั้งแต่วันที่ 4 ตุลาคม พ.ศ. 2537 เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ 4 ตุลาคม พ.ศ. 2537

(นายทวีศักดิ์ เสนาณรงค์)

ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ

บริบท

“ข้าพเจ้ามีความเต็มใจที่จะสละอำนาจอันเป็นของข้าพเจ้าแต่เดิมให้แก่ราษฎรโดยทั่วไป แต่ข้าพเจ้าไม่ยินยอมยกอำนาจทั้งหลายของข้าพเจ้าให้แก่ผู้ใด คณะใดโดยเฉพาะเพื่อใช้อำนาจนั้นโดยสิทธิขาด และโดยไม่ฟังเสียงอันแท้จริงของราษฎร”

พระราชปณิธานของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว
พระราชทานแก่คณะผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครอง
พ.ศ.2475

นับแต่ประเทศไทยเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชมาสู่การปกครองระบอบประชาธิปไตย ตั้งแต่ พ.ศ.2475 ถึง พ.ศ.2516 ปีที่เกิดเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ 14 ตุลาคม 2516 ขึ้นนี้ มีสถานการณ์สำคัญเกี่ยวเนื่อง และกำหนดความเป็นไปของบ้านเมืองเรา กระทั่งก่อให้เกิดเหตุการณ์ 14 ตุลา ขึ้น อันเป็นประวัติศาสตร์ครั้งแรก ที่มีประชาชนนิสิตนักศึกษาและนักเรียน ได้มีส่วนร่วมในกระบวนการประชาธิปไตยนี้ สถานการณ์สำคัญในช่วงสี่สิบปีก่อนเกิดเหตุการณ์ 14 ตุลาคม นั้น คือ

1.ประเทศ เปลี่ยนชื่อประเทศจากราชอาณาจักรสยาม เป็นราชอาณาจักรไทยหรือ จากประเทศสยามเป็น ประเทศไทย

2.การเมือง มีความเปลี่ยนแปลงทางการเมือง ที่สำคัญคือ การผัดเปลี่ยนรัฐบาลระหว่างรัฐบาลพลเรือนกับรัฐบาลทหาร ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นรัฐบาลทหารมากกว่ารัฐบาลพลเรือน และเปลี่ยนด้วยการทำปฏิวัติรัฐประหารมากกว่าการเลือกตั้ง

3.เศรษฐกิจ มีความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่สำคัญ จากผลประโยชน์ของกลุ่มทุนผูกขาดที่อิงอาศัยอำนาจทางการเมือง กระจายมาสู่กลุ่มย่อยมากขึ้น ทั้งนี้มีทุนต่างชาติเป็นตัวแปรสำคัญ

4.สากล มีความเปลี่ยนแปลงระดับสากลอันมีผลกระทบต่อสถานะทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมไทยสองครั้ง คือ

ครั้งแรก สงครามโลกครั้งที่สอง รัฐบาลไทยสมัยนั้นมีจอมพล ป.พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี เข้าร่วมสงครามกับประเทศญี่ปุ่นและเยอรมนี ชะตากรรมของประเทศขณะนั้นถูกกำหนดโดยภาวะสงคราม ซึ่งครอบงำทั้งการเมืองและเศรษฐกิจ เมื่อญี่ปุ่นและเยอรมันแพ้สงคราม ไทยตกเป็นฝ่ายพ่ายแพ้ด้วย หากแต่ระหว่างสงครามไทยได้ตั้งขบวนการเสรีไทยประกาศไม่ยอมรับรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม ซึ่งมีผลให้นานาชาติเห็นว่าขบวนการเสรีไทย เป็นตัวแทนของประเทศแท้จริง ไทยจึงพ้นจากสถานะของการเป็นฝ่ายแพ้สงคราม

ผู้นำขบวนการเสรีไทยคือ นายปรีดี พนมยงค์ ซึ่งเป็นผู้นำกลุ่มก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 นั้นเอง ภายหลังท่านผู้นี้ได้รับแต่งตั้งให้เป็นผู้สำเร็จราชการแผ่นดิน และได้รับยกย่องให้เป็นรัฐบุรุษอาวุโส

ครั้งที่สอง สงครามอินโดจีน เป็นสงครามระหว่างประเทศสหรัฐอเมริกา กับประเทศเวียดนาม ลาว เขมร ด้วยการที่ประเทศสหรัฐอเมริการ่วมมือกับรัฐบาลไทยจัดตั้งฐานทัพอเมริกาในไทยและรับอาสาสมัครไทยเข้าโจมตีกลุ่มสามประเทศในอินโดจีนนั้น ผลสุดท้ายฝ่ายอเมริกา พ่ายแพ้

5. สังคม สถานการณ์ทั้งหมดข้างต้นนั้นส่งผลกระทบต่อคนไทยที่เป็นประชาชนทั่วไป ถูกกำหนดวิถีชีวิตตลอดจนค่านิยมความรู้สึกนึกคิดไปตามสถานการณ์นั้น ๆ ไปด้วย ดังนี้

ในทางการเมือง เหตุที่อำนาจการปกครองเวียนเปลี่ยนมือระหว่างผู้บริหารที่มีได้มาจากอำนาจแท้จริงของประชาชน เป็นผลให้ทัศนคติเรื่องการเมืองกลายเป็นเรื่องเฉพาะของผู้มีอำนาจเท่านั้น ไม่ใช่เรื่องที่ประชาชนควรเข้าไปมีส่วนร่วมในการกำหนดและบทบาทในการพึงกำหนดก็เฉพาะการไปใช้สิทธิเลือกตั้งเท่านั้น นอกนั้นประชาชนเป็นผู้ถูกกำหนดโดยตลอด ถึงกับมีข้อห้ามไว้ในทุกการรวมตัวกระทำกิจกรรมต่างๆ ของกลุ่มสมาคม องค์กรว่า “**ทั้งนี้ไม่เกี่ยวข้องกับการเมือง**”

การเมืองกลายเป็นสิ่งน่าสะพรึงกลัว ดังมีกฎหมายมาตรา 17 ในสมัยหนึ่งที่ให้อำนาจเด็ดขาดกับผู้บริหารที่จะจัดการกับใครก็ได้ตามเหมาะสมโดยไม่ต้องอาศัยกระบวนการยุติธรรม

คำว่า “**เล่นการเมือง**” กลายเป็นอคติที่ไม่พึงปรารถนาแม้จนทุกวันนี้

เหตุทั้งนี้ เป็นเพราะประชาชนไม่มีโอกาสมีส่วนร่วมในการกำหนดอำนาจทางการเมืองอย่างแท้จริงมาตลอด นั่นเอง

ในทางเศรษฐกิจ การที่กลุ่มทุนใหญ่ผูกขาดอยู่ในแวดวงผู้มีอำนาจ ซึ่งสัมพันธ์ทั้งกับฝ่ายปกครองและทุนต่างชาติ ทำให้คนไทยส่วนใหญ่ซึ่งเป็นชาวไร่ชาวนาต้องตกเป็นเบี้ยล่างในทางเศรษฐกิจโดยตลอด เช่น แทนที่ชาวไร่ชาวนาจะเป็นผู้กำหนดราคาผลผลิตของตนกลายเป็นให้พ่อค้าคนกลางเป็นผู้กำหนด เป็นต้น

ทรัพยากรทั้งที่ดิน แหล่งน้ำ ป่าไม้ ถูกทำลายด้วยนโยบายที่ผิดพลาดของการพัฒนา ทั้งภาครับและเอกชน

ทุนต่างชาติ มีบทบาทกำหนดเศรษฐกิจในชาติเต็มที่ เป็นผลให้เกิดทัศนคตินิยมของต่างชาติดีกว่าในชาติ ซึ่งเป็นค่านิยมผิด พลอยให้ดูถูกชาติตัวเอง กระทั่งอะไรที่เป็น “ไทย” กลายเป็นของ “เซย์” ไปหมด เป็นเหตุให้ต้องมีการ “**รณรงค์**” ในแทบจะทุกเรื่องที่เป็นเรื่อง “ไทยๆ”

ในทางสากล หลังสงครามโลกครั้งที่สอง เกิดแบ่งโลกเป็นสองค่าย คือ ค่ายโลกเสรีกับค่ายโลกคอมมิวนิสต์ มืออเมริกา เป็นผู้นำค่ายโลกเสรี มีรัสเซียและจีนเป็นผู้นำค่ายโลกคอมมิวนิสต์ รัฐบาลไทยเราสัมพันธ์กับรัฐบาลอเมริกา เต็มที่ เป็นผลให้คอมมิวนิสต์เป็นศัตรูตัวร้ายของชาติ หน่วยงานหลักของรัฐบาลไทย เช่น ก.อ.ร.ม.น. (กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในแห่งชาติ) มีบทบาทสูงยิ่งในการปราบปรามและป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ ประชาชนหวาดผวากัยคอมมิวนิสต์ไปตามกระแสข่าวอย่างจริงจัง

ประกอบกับมีการจัดตั้งพรรคคอมมิวนิสต์ขึ้นดำเนินการสู้รบกับรัฐบาลไทยในเขตป่าเขา ซึ่งขณะนั้นยังคงต่อสู้กันอย่างยืดเยื้อ มาตั้งแต่เปลี่ยนรัฐบาลด้วยการปฏิวัติจากรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม มาเป็นรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์

สถานการณ์ทางการเมือง เศรษฐกิจ สาธารณสุข และสังคม ดังกล่าว ก่อให้เกิดสภาวะกดดันในเรื่องสิทธิเสรีภาพของประชาชนทั่วไปขณะที่ประเทศไทยเราเปิดประเทศสู่สากลเต็มที่ ทั้งการค้า การสื่อสาร ความสัมพันธ์ ตลอดจนการเมือง เกิดภาพเปรียบเทียบให้เห็นความไม่เท่าเทียมกันกับนานาชาติ รวมทั้งความเสียเปรียบในแทบจะทุกด้านต่ออิทธิพลของต่างชาติ อันมีเหตุมาจากการผูกขาดอำนาจทางการเมือง และทางเศรษฐกิจของผู้บริหารที่ได้มาจากการมอบอำนาจที่แท้จริงของประชาชนนี้เอง

อำนาจที่ได้มาจากประชาชนแท้จริง เป็นอำนาจไม่ชอบธรรม เป็นอำนาจที่อำนวยความสะดวกเฉพาะกลุ่มผู้มีอำนาจเท่านั้น เป็นอำนาจที่กลับมาจำกัดสิทธิเสรีภาพของประชาชน ผู้ทรงอำนาจแท้จริงสมดังพระราชปฏิธานฯ นั้น

นับแต่เปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 เป็นต้นมา ประชาชนไม่เคยมีส่วนร่วมในการกำหนดอำนาจของตนสมดังพระราชปณิธานแท้จริงเลย

อำนาจของประชาชน นั่นคือ ความหมายที่แท้จริงของคำว่า ประชาธิปไตย เหตุการณ์ต่อไปนี้ บันทึกไว้ในลักษณะอนุทิน แสดงถึงจิตใจที่กล้าเรียกร้อง กล้าต่อสู้ยืนหยัดคัดค้าน เพื่อให้ได้มาซึ่งสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานที่เป็นประชาธิปไตย

นับเป็นครั้งแรกที่ประชาชน นิสิต นักศึกษา และนักเรียน เขาชนคนรุ่นเราได้มีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์ประชาธิปไตย อันมีผลให้บ้านเมืองเราได้พัฒนามาตั้งทุกวันนี้

พ.พ.102

หกตุลาคม

๑ พระทรงสละราชย์ให้	ราษฎร
ใช้เฉพาะหมู่คณะใด	หนึ่งผู้
ใช้อำนาจอนาทร	ทวยราษฎร แท้รา
พระประสงศ์ล้วนรู้	รับฟัง
๑ รับฟังโดยปราศรู้	รับคำ
ผลัดเปลี่ยนเวียนคณะยัง	ย่ำเท้า
ไพร่ราษฎรทาสไพร่จำ-	เจตลอด
ไอ้พระปกเกล้าเจ้า	อยู่หัว ฯ

วันนั้นเป็นวันเสาร์ ที่ท้องสนามหลวงกรุงเทพมหานคร มีตลาดนัด ซึ่งมีเป็นปกติทุกวันเสาร์-อาทิตย์ บริเวณนั้นจึงมีผู้คนมากมายตลอดวัน

นักศึกษาในกลุ่มหนึ่ง ประมาณสิบคนเดินแจกใบปลิวให้ผู้คนที่ผ่านไปมา เริ่มจากมุมสนามหลวงด้านอนุสาวรีย์ทหารอาสา ข้างโรงละครแห่งชาติเรื่อยไปเลยไปถึงบริเวณตลาดบางลำพู กระทั่งถึงย่านปทุมวันและตลาดประตูน้ำ

นักศึกษา กลุ่มนี้ ถูกตำรวจจับกุมตัวที่บริเวณตลาดประตูน้ำ ขณะแจกใบปลิว ด้วยข้อหากบฏ ก่อความวุ่นวาย มั่วสุมทางการเมือง อันเป็นข้อห้ามทางกฎหมายในขณะนั้น

เนื้อหาในใบปลิวที่ศึกษานำมาแจกแก่สาธารณชน คือการเรียกร้องรัฐธรรมนูญ เพราะรัฐบาลปกครองประเทศโดยไม่มีรัฐธรรมนูญ เป็นแม่บทการปกครองมาแล้วสิบปีแล้ว ทั้งผิดแผกกับประชาชนตลอดมาว่าจะร่างรัฐธรรมนูญเสร็จในอีกสามปีต่อจากนี้

การไม่มีรัฐธรรมนูญ คือการไม่มีกติกาแน่นอนในการทำงานทุกประเภท ผู้ปกครองหรือผู้มีอำนาจอาจตั้งกติกาเอาเปรียบสังคม ทำให้ขาดความชอบธรรมได้

19.

เหตุที่นักศึกษากลุ่มนี้ กล่าวร่างคำเรียกร้องรัฐธรรมนูญพร้อมลงชื่อผู้ร่วมเรียกร้อง แล้วเดินแจกใบปลิวคำเรียกร้อง จนกระทั่งถูกจับกุมในวันนี้ ก็เพราะมีเหตุการณ์สำคัญเกิดขึ้นก่อนหน้านี้นี้เกี่ยวโยงกันสองเหตุการณ์ คือ

เมื่อเดือนพฤษภาคม มีข่าวนายทหารและตำรวจชั้นผู้ใหญ่ นำอาวุธสงคราม และพาหนะของทางราชการไปล่าสัตว์ที่ทุ่งใหญ่นเรศวร จังหวัดกาญจนบุรี จนเกิดอุบัติเหตุเฮลิคอปเตอร์ตก

ต่อมาเดือนมิถุนายน มหาวิทยาลัยรามคำแหงได้ประกาศลบชื่อนักศึกษาเก่าคนออกจากการเป็นนักศึกษา เหตุเพราะนักศึกษาเหล่านี้พิมพ์หนังสือ เปิดโปงข่าวเรื่องล่าสัตว์ ที่ทุ่งใหญ่ และวิจารณ์การต่ออายุราชการของนายกรัฐมนตรี เป็นผลให้ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทยซึ่งเป็นองค์กรศูนย์รวมของนักศึกษาทั่วประเทศ ยื่นคำประท้วงต่อกรณีนี้จนเป็นผลสำเร็จ นักศึกษาทั้งเก่าคนได้รับอนุญาตให้กลับเข้าเรียนดังเดิม

การเรียกร้องรัฐธรรมนูญ จึงเป็นสิ่งสำคัญที่นักศึกษาเห็นว่ารัฐบาลฟังเรื่องให้มี มิฉะนั้น ก็จะทำให้เกิดกรณีอันไม่ชอบธรรม เป็นผลเสียแก่ทรัพยากรของชาติ และสังคมเป็นส่วนรวมมากขึ้น

การจับกุมนักศึกษารวมถึงประชาชนผู้มีส่วนร่วมเดินแจกใบปลิวในวันนั้น รวม ๑๓ คนเป็นข่าวใหญ่ที่แพร่สะพัดไปทั่วประเทศ รัฐบาลได้ตั้งข้อหาฉกรรจ์เพิ่มขึ้นอีกหนึ่งข้อหา คือ มีการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์

ตั้งแต่ประเทศไทยได้เปลี่ยนแปลงการปกครอง จากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชมาเป็นระบอบประชาธิปไตยเมื่อเดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๕ จนถึง พ.ศ. ๒๕๑๖ อันเป็นปีประวัติศาสตร์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ รัฐบาลที่ผลัดเปลี่ยนเข้ามาปกครองประเทศ ส่วนใหญ่จะประสบปัญหาเรื่องความมั่นคง ความเด็ดขาดดังนั้นรัฐบาลจึงต้องฟังฟังสถาบันอำนาจอยู่เสมอ สถาบันทหารเป็นสถาบันที่มีเอกภาพทางอำนาจมากกว่าสถาบันใด เป็นสถาบันที่ค้ำจุนความมั่นคง ความเด็ดขาดให้รัฐบาลเสมอมา เพราะฉะนั้นนายกรัฐมนตรีไทยหลายคนจึงเป็นนายทหารคนสำคัญ ซึ่งได้สืบทอดภารกิจธำรงความเป็นชาติ และความเป็นเอกภาพของรัฐบาลตลอดมา

แต่ปัญหาของชาติมีอีกมากมาย โดยเฉพาะเรื่องการเศรษฐกิจ ทรัพยากร การศึกษา ศิลปวัฒนธรรม การสื่อสาร ฯลฯ สังคมยิ่งเติบโตใหญ่ ปัญหาจึงเพิ่มพูน ซับซ้อน

ดังนั้นทัศนคติในการมองปัญหา ตัดสินปัญหาใดปัญหาหนึ่งในลักษณะ
ด่วนสรุป จึงอาจผิดพลาด ก่อให้เกิดวิกฤตการณ์รุนแรงใหญ่โตขึ้นมาได้
ตั้งการเริ่มจับกุม และตั้งข้อหาฉกรรจ์ต่อผู้เรียกร้องรัฐธรรมนูญ
ของรัฐบาลในวันนั้น

เจ็ดตุลาคม

◉งามเอียงามระเบียบเจ้า	จับตา
เครื่องแบบดอกไม้ใส	พิสุทธิ์แย้ม
งามเหงื่อเมื่อหยาดมา	หมายอาบ
มือแม่ปาดป้ายแก้ม	เกลื่อนสรวง
◉ ผมเปลือยเลื้อยราบริ้ว	ลมสยาย
สะบัดสิทธิ์เสรีปวง	ปกแผ้ว
ดาชื้อสื่อขัดฉาย	คมเฉียบ
งามประกายร้อนเร้า	โรจน์เริง ฯ

ในกลุ่มผู้เรียกร้องรัฐธรรมนูญ ผู้ที่ถูกจับกุมเมื่อวันเสาร์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๖ นั้น นอกจากมีนักศึกษาเป็นส่วนใหญ่แล้ว ก็ยังมีประชาชนและอาจารย์รวมอยู่ด้วย

การเรียกร้องรัฐธรรมนูญ อันเป็นสิทธิเสรีภาพพื้นฐานที่ชอบธรรม กลับถูกตั้งข้อหาร้ายแรง ถึงกับเป็นกบฏต่อบ้านเมืองนี้เอง ที่เป็นชนวนก่อให้เกิดความไม่พอใจ แก่ผู้คนทั่วไป โดยเฉพาะนิสิตนักศึกษา ซึ่งมีทั้งเพื่อนและอาจารย์เป็นผู้ถูกจับกุมตัวด้วยข้อหาร้ายแรงนั้น

นิสิตนักศึกษาและประชาชนผู้ไม่เห็นด้วยกับการกระทำของรัฐบาลต่อกรณีการจับกุมนี้ เริ่มหลั่งไหลมารวมตัวกันที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์ ใช้สถานที่บริเวณลานโพธิ์เป็นเวทีอภิปราย แสดงความคิดเห็น

ผู้คนที่มาชุมนุม ร่วมแสดงความคิดเห็นบริเวณลานโพธิ์ธรรมศาสตร์ วันนั้น แน่นขนัดจนแทบไม่มีที่ว่าง ผู้นำนักศึกษาต่างผลัดกันขึ้นพูดชี้ให้เห็นประเด็นความไม่ชอบธรรม พร้อมทั้งร่วมเรียกร้องหามาตรการและวิธีการต่างๆ เพื่อตอบโต้ประท้วงการกระทำของรัฐบาลที่เขาเห็นว่าไม่เป็นธรรมนี้

วันนั้นคือวันอาทิตย์ ๗ ตุลาคม ๒๕๑๖ รุ่งขึ้นคือวันจันทร์ ๘ ตุลาคม เป็นวันเริ่มสอบกลางปีของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

มาตรการแรกที่นักศึกษาผู้ร่วมชุมนุมในวันนั้นมีมติเห็นพ้องต้องกัน

นักศึกษามีความเห็นร่วมกันว่า ขณะที่มาวิทยาลัยเป็นแหล่งให้ความรู้ เรื่องสิทธิเสรีภาพและประชาธิปไตยแก่นักศึกษา แต่ทางการ คือรัฐบาลกลับทำการที่ขัดขวางสิทธิเสรีภาพของนักศึกษา ดังนั้นการเข้าห้องสอบเพื่อจะตอบข้อสอบวิชาใดๆก็ไม่อาจเทียบเท่ากับปัญหา ที่ถามถึงความถูกต้องชอบธรรม อันเป็นจริงที่เผชิญอยู่

ปัญหานี้จึงเป็นปัญหาใหญ่ เสมือนข้อสอบใหญ่ที่ทุกคนต้องสอบให้ผ่านเสียก่อน

นั่นคือปัญหาเรื่องสิทธิเสรีภาพอันชอบธรรม ที่บุคคลพึงมี กลับไม่อาจมีได้ แม้ด้วยการเรียกร้องเพื่อให้บุคคลพึงมีสิทธิเสรีภาพอันชอบธรรมเพียงเท่านั้น

นักศึกษาเห็นว่า พวกเขาจะไปนั่งสอบอยู่ในห้องสอบได้อย่างไรขณะที่เพื่อนๆและอาจารย์ส่วนหนึ่งยังนั่งอยู่ในห้องขัง

เพื่อนๆและอาจารย์ ได้กล้าสู้กล้าเสี่ยงเพื่อสิทธิอันชอบธรรมของทุกคนแล้ว เพราะฉะนั้นทุกคนจึงต้องพร้อมใจกันร่วมสู้ร่วมเสี่ยง เพื่ออิสรภาพของเพื่อนๆ และอาจารย์ด้วย

ตั้งแต่เข้าจนค่ำ ผู้คนยิ่งหลั่งไหลมาร่วมชุมนุมที่ลานโพธิ์ธรรมศาสตร์ โดยมีได้นัดหมาย เวทีอภิปรายเป็นจุดรวมความสนใจของทุกคน เพราะมีผู้ขึ้นเวทีพูดแสดงความคิดเห็น ให้ทุกคนได้เข้าใจแจ่มชัด ถึงเรื่องราวที่เกิดขึ้น รวมทั้งเห็นความสำคัญที่ทุกคนต้องร่วมเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันเพื่อต่อสู้คัดค้านความอยุติธรรมนี้

เรื่องสิทธิเสรีภาพกับเรื่องความสงบเรียบร้อยนี้ เป็นปัญหาที่ขัดแย้งกันอยู่เสมอในทุกวงการ เพราะเสรีภาพที่ไม่มีขอบเขตนั้นจะก่อให้เกิดความไม่สงบเรียบร้อย เมื่อเสรีภาพนั้นไปละเมิดสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น ความสงบเรียบร้อยก็เช่นกัน ถ้าถึงกับยึดเอาเป็นหลักตายตัวก็อาจจะไปจำกัดสิทธิเสรีภาพที่บุคคลพึงมีโดยพื้นฐานได้

กรณี ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ เป็นตัวอย่างของความขัดแย้ง เรื่องสิทธิเสรีภาพกับความสงบเรียบร้อย อันเป็นความเห็นขัดแย้ง ระหว่างนักศึกษาและ

ประชาชน กับ รัฐบาล

รัฐบาลต้องการความมั่นคง จึงเห็นว่าการก่อให้เกิดความไม่สงบ
เรียบร้อยเป็นการบ่อนทำลายความมั่นคง

ส่วนนักศึกษาและประชาชน เห็นว่าบุคคลพึงมีสิทธิเสรีภาพด้วยการ
กำหนดเป็นแม่บทไว้ในรัฐธรรมนูญ จึงได้เห็นความสำคัญของการเรียกร้องให้มี
รัฐธรรมนูญเสียโดยไว

คำนั้น ที่ชุมนุมเห็นพ้องต้องกันกับคำประกาศ ว่า
"พฤษีนี้พบกันที่ลานโพธิ์"

Handwritten signature or text

---

(๓)

๐. ๐.๐.๐.
แปด - เก้า - ตุลาคม

๐ รั้วกำหนดเน้น	แนวเดิม
ผู้ผิยาคณโยน	ผิยย้าย
ผู้เรียกรัฐฯทำเหม	เกินเหตุ
หลากหลักฐานลั่วร้าย	ลุ่มเมือง
๐ ไฟเหมเดิมเศษเชื้อ	โซนไฟ
น้ำชุ่นกวนชุ่นเคื่อง	เต็อดชุ่น
อิดอัดอับกระไอ	อากาศ
คลื่นใหญ่เล็กลั่นทัน	ถ้งโถม ๗

วันจันทร์ ๘ ตุลาคม นักศึกษาธรรมศาสตร์ทยอยมารวมชุมนุม
แน่นลานโพธิ์ วันนี้ดูจะยิ่งมากกว่าเมื่อวาน เพราะมีนักศึกษาส่วนหนึ่ง
มุ่งมาสอบตามกำหนด โดยไม่รู้ถึงดสอบของที่ชุมนุม

เมื่อไม่ได้เข้าห้องสอบ จึงสมทบเข้าร่วมชุมนุมรอบลานโพธิ์แน่นชนิด
และพร้อมใจกันร่วมประท้วงคัดค้านรัฐบาลด้วยมติเด็ดเดี่ยว ถึงที่สุด

ระหว่างนั้น เริ่มมีตัวแทนจากสถาบันการศึกษาหลายสถาบันขึ้นเวที
อ่านคำประกาศร่วมต่อสู้คัดค้านอย่างต่อเนื่อง เริ่มแต่วิทยาลัยการศึกษา
ประสานมิตร (ปัจจุบัน คือ มศว. ประสานมิตร) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์(นิด้า) โดยมีองค์กรนักศึกษามหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์ รวมทั้งกลุ่มอิสระต่างๆ เป็นแกนหลักของฝ่ายคัดค้านรัฐบาล

ตัวแทนจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้ออกแถลงการณ์ร่วมด้วย
หากแต่ติดขัดด้วยอยู่ระหว่างสอบ จึงไม่สามารถมาร่วมชุมนุมได้

ในวันที่แปดตุลาคมนั้นเอง ฝ่ายรัฐบาลได้ออกข่าวยืนยันความผิด
ของกลุ่มผู้เรียกร้องรัฐธรรมนูญ พร้อมแจ้งว่าได้พบหลักฐานมากมายที่แสดงถึง

แผนการณ์ร้ายกาจที่จะบ่อนทำลายชาติ เข้าข่ายเป็นขบถ และมีการกระทำ เป็นคอมมิวนิสต์แน่นอน

ข่าวนี้เหมือนน้ำมันราดบนกองไฟ องค์การนักศึกษาธรรมศาสตร์ และกลุ่มอิสระต่างๆ ได้ติดประกาศโจมตีทำที่ของรัฐบาล ว่าหาเหตุมาลั่นแกล้ง การเรียกร้องรัฐธรรมนูญ และประกาศเชิญชวนนักศึกษาทุกสถาบันทั่วประเทศ ร่วมประท้วงคัดค้าน

ตัวแทนจากประสานมิตรได้มีสารประกาศยื่นข้อเรียกร้องต่อรัฐบาลทันทีคือให้รัฐบาลปล่อยกลุ่มผู้เรียกร้องรัฐธรรมนูญจำนวน ๑๓ คน โดยปราศจากเงื่อนไข ภายในสิบห้าวัน และให้รัฐบาลเร่งร่างรัฐธรรมนูญ ให้เสร็จภายในวันที่ ๑๐ ธันวาคมนี้

ที่ประชุมอาจารย์และอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มีประกาศ เลื่อนการสอบกลางปีไป จนกว่าเหตุการณ์จะคลี่คลาย พร้อมทั้งมีหนังสือเป็นทางการถึงรัฐบาลให้เร่งปลดปล่อย กลุ่มผู้เรียกร้องรัฐธรรมนูญโดยเร็ว เพื่อให้เหตุการณ์คลี่คลาย ทั้งนี้เป็นมติเอกฉันท์จากคณาจารย์ทุกคณะในมหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์

ความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลกับนักศึกษาครั้งนี้ นอกจากประเด็นหลัก เรื่องรัฐธรรมนูญ และทัศนคติที่มองต่างกัน เรื่องสิทธิเสรีภาพอันชอบธรรม กับความสงบเรียบร้อยแล้ว ก็คือปัญหาเรื่องทำที่

รัฐบาลใช้ทำที่ที่แข็งกร้าว ก่อให้เกิดการคัดค้านที่รุนแรงตามมา การคัดค้านที่รุนแรง คือการรวมตัวกันอย่างกว้างขวาง รวดเร็ว ร่วมต่อต้าน อย่างเด็ดเดี่ยว ซึ่งก็เป็นทำที่ที่แข็งกร้าว เป็นปฏิกิริยาตอบโต้มันเอง

ความขัดแย้งนั้นมีสองลักษณะ คือ ขัดแย้งที่เป็นปฏิบัติ กับขัดแย้งที่เป็นเอกภาพ

ตัวอย่างเช่น ถกเถียงเรื่องเลือกหนังสือดี กับถกเถียงเรื่องโทษของยาบ้า การถกเถียงคือความขัดแย้ง เรื่องยาบ้าเป็นความขัดแย้งที่เป็นปฏิบัติ เรื่องหนังสือดีเป็นความขัดแย้งที่เป็นเอกภาพ ทั้งสองความขัดแย้งนี้ต้องใช้ทำที่ที่ต่างกัน คือทำที่ต่อศัตรู กับ ทำที่ต่อมิตร

เรื่อง ยาบ้า ต้องใช้ทำที่ในลักษณะ ต่อศัตรู

เรื่อง หนังสือดี ต้องใช้ทำที่ในลักษณะ ต่อมิตร

ทำที่ต่อศัตรู คือ คัดค้านโจมตีอย่างแข็งกร้าว ทำที่ต่อมิตร คือ

6001/301

มุ่งเอาผลดี ขจัดความก้าวร้าวรุนแรง

ความขัดแย้งระหว่างนักศึกษากับรัฐบาล ในสองวันนี้มีลักษณะ
ต่างเป็นศัตรูต่อกัน เพราะรัฐบาลมองเห็นกลุ่มเรียกร้องรัฐธรรมนูญเป็นศัตรู
จึงใช้ท่าทีแข็งกร้าว ฝ่ายนักศึกษาที่ไม่เห็นด้วยกับรัฐบาลก็พลอยใช้ท่าทีแข็งกร้าว
ตามไปด้วย

คนไทยกับคนไทยไม่ควรใช้ท่าทีที่เป็นศัตรูต่อกัน

[Faint handwritten text, likely bleed-through from the reverse side of the page]

สิบ - สิบเอ็ด - ตุลาคม

๑ แวดเขตวางขอบนี้	หน้าวัง
สิบศักดิ์บวรเวียง	ฝ่ายหน้า
กำแพงแห่งเดียวยัง	ยี่นตระหง่าน
ลูกแห่งวังหน้ากล้า	กลับกรุง
๑ ทัพหน้าทัพด้านนี้	คณา
ทัพนักเรียนอ่ารุง	รุ่นพร้อม
ทัพแห่งนักศึกษา	นิสิต
จงรักพรักพร้อมห้อม	แท้แทน ๗

ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย ซึ่งตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๑ มีตัวแทนที่ได้รับเลือกจากสถาบันอุดมศึกษาทั่วประเทศเป็นกรรมการ ได้ประกาศเข้าร่วมการต่อสู้ครั้งนี้ในวันนี้ ขณะที่ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ก็ประกาศร่วม รวมถึงนักเรียนในระดับมัธยมศึกษา หลายโรงเรียนในเขตกรุงเทพมหานคร ต่างทยอยมาร่วมชุมนุมอย่างคึกคัก

นับเป็นปรากฏการณ์อันไม่เคยมีมาก่อน ที่จะมีเยาวชนจากหลากหลายสถาบันเต็มใจเข้าร่วมกิจกรรมเยี่ยงนี้ ถึงปานนี้ สถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษา จากทุกภาคทั่วประเทศไทย ร่วมประกาศแถลงการณ์ และเดินทางมารวมกันที่ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์

ที่พิเศษ คือ มีนักเรียนอาชีวะหลายสถาบัน จับมือพร้อมใจมาร่วมชุมนุมที่ธรรมศาสตร์ด้วย

เวทีอภิปราย และที่ชุมนุม ต้องย้ายจากบริเวณลานโพธิ์ มาที่สนามฟุตบอล ดึกเรียนรอบสนามกลายเป็นที่พักพิงของเหล่าผู้ชุมนุม ที่บัดนี้ได้ยึดถือข้ามวันข้ามคืน

นอกจากนิสิตนักศึกษา นักเรียนอาชีวะ และนักเรียนมัธยมแล้ว ก็มีประชาชนทั่วไปที่ไม่เห็นด้วยกับปฏิบัติการของรัฐบาล เข้าร่วมชุมนุมอย่างล้นหลาม ธรรมศาสตร์ในวันนั้น อาจเปรียบเทียบกับสำนวนในศิลาจารึกสุโขทัย ได้ว่า "มีตั้งจักแตก"

ผู้คน เรือนแสนแน่นชนิดยัดเยียดอยู่ในธรรมศาสตร์ ที่มีบริเวณไม่กว้างใหญ่นัก เสี่ยงจากเวทีไม่เคยขาด นอกจากบอกล่าเหตุการณ์ ความเป็นมาแล้ว ก็ยังสื่อข่าวสารสลับการแสดงบันเทิง เท่าที่สถาบันการศึกษาต่างๆจะจัดส่งขึ้นมาแสดงด้วยเนื้อหาที่พุ่งเป้าเปิดโปงและโจมตีรัฐบาล ที่มีปัญหาหมักหมมภายใต้การปกครองที่ไม่เปิดให้ประชาชนรับรู้ ดังเรียกว่าระบบเผด็จการนั่นเอง

ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาได้ส่งตัวแทนเข้าพบ ตัวแทนฝ่ายรัฐบาล ผลการเจรจากรัฐบาลยังยืนยันเด็ดขาดด้วยข้อหาเดิม และปฏิเสธไม่ปล่อยกลุ่มผู้เรียกร้องรัฐธรรมนูญ ทั้งยังได้ว่าคนจำนวนหมื่นที่ชุมนุมเท่านี้ไม่อาจถือเป็นมติประชาชนได้ พร้อมกันนั้นรัฐบาลก็ใช้วิธีควบคุมข่าวสาร ทั้งวิทยุ และโทรทัศน์มิให้แพร่ข่าวการชุมนุมคัดค้าน คงมีแต่หนังสือพิมพ์เท่านั้น ที่หลายฉบับกล้าเสนอข่าวตรงไปตรงมา

ประชาชนเริ่มรู้ถึงความผิดปกติของข่าวที่ขัดแย้ง จึงเท่ากับช่วยให้อุบัติการณ์ความจริงมากขึ้น ส่วนหนึ่งจึงไปยังธรรมศาสตร์เพื่อรับรู้ข้อมูลโดยตรง จึงมีประชาชนทั้งที่ไปกลับและร่วมอยู่ในที่ชุมนุมตลอดทั้งวันทั้งคืน

ชาวบ้านร้านค้าแถวท่าพระจันทร์ ไปจนท่าช้าง ท่าเตียน ร่วมเห็นด้วยกับการชุมนุมครั้งนี้ ด้วยการบริจาค ข้าวปลา ผัก ผลไม้ และน้ำดื่มอย่างต่อเนื่อง

ดังคำโคลงที่ว่า

๑ แสนห่อข้าวแจกมือ	เดียวหาย
ปริมาตรน้ำจำนวน	ท่วมข้าว
สุขาภิบาลราย	รอบตึก
ห้องเคลื่อนที่ตั้งด้าว	เด่นตา ๗

ความร่วมมือร่วมใจนี้ นอกจากแสดงออกด้วยการบริจาคช่วยเหลือแล้ว ปรากฏการณ์หนึ่งที่เกิดขึ้น ในท่ามกลางที่ชุมนุมก็คือ การรักษาความสะอาด

ค.ศ. 1963

ที่ประชุมขอให้ทุกคนดูแลบริเวณรอบๆ ตัวของแต่ละคนให้สะอาด
อย่าให้มีเศษขยะ รุงเข้าตึนนอนแล้ว ทุกคนต้องช่วยกันเก็บกวาดขยะ
ไปกองรวมไว้ยังขอบสนาม แล้วจุดไฟเผา ดังนั้นยิ่งคนมากมายมหาศาล
สถานที่ยิ่งกลับสะอาดเตียนรื่น ด้วยแรงแห่งความร่วมมือร่วมใจนั่นเอง

สิบสองตุลาคม

๑ หลายวันฝันลวงเข้า	หลายคืน
ถึงปะทุวาที	ถกถ้อย
เปิดโปงเปิดปากยื่น	หยัดเหยียด
ละเรื่องเล่าแล้วร้อย	เล่าเรียง
๑ แออัดยัดเยียดล้น	ลามทาง
จากค่ายันรุ่งเคียง	ไหลพร้อม
รายรอบขอบไซตขวาง	ขวางขาด
รถติดตลอดย้อออ้อม	อัดแอ ๗

ครบหนึ่งสัปดาห์ในวันนี้แล้ว ไม่มีข่าวที่จะทำให้สถานการณ์คลี่คลายไป ในทางดีเลย ฝ่ายผู้ชุมนุมได้ยื่นคำขาดให้ฝ่ายรัฐบาลปลดปล่อยผู้ถูกจับกุม เพราะเรียกร้องรัฐธรรมนูญ ภายในก่อนเที่ยง วันพรุ่งนี้ คือภายใน ๑๒.๐๐ น. ของวันเสาร์ ๑๓ ตุลาคม ๒๕๑๖

ค่านันมีข่าวจากฝ่ายรัฐบาล มายังฝ่ายผู้ชุมนุมว่า รัฐบาลอนุมัติให้ประกันตัวปล่อยผู้ถูกจับกุมแล้ว แต่กลุ่มผู้ถูกจับกุมทั้ง ๑๓ คน ไม่ยอมรับเงื่อนไขนี้ คือการปล่อยโดยมีประกันตัว ซึ่งถ้ายอมรับตามเงื่อนไขนี้ ก็เท่ากับยอมรับสภาพความผิดตามข้อหาอันล้วนเป็นข้อหาฉกรรจ์ทั้งสิ้น กลุ่มผู้ถูกจับกุม ยืนยันต้องการให้ ปลดปล่อยเป็นอิสระปราศจากเงื่อนไข

ตรงนี้เป็นประเด็นสำคัญของข้อขัดแย้ง คือขณะที่ฝ่ายหนึ่งเห็นอย่างหนึ่ง อีกฝ่ายกลับเห็นเป็นตรงข้าม ก็ควรที่จะมีมาตรการตรวจสอบและตัดสินใจตามกระบวนการยุติธรรม

แต่ในกรณีนี้เป็นความขัดแย้งเรื่องการเรียกร้องให้มีรัฐธรรมนูญอันเป็นกฎหมายแม่บทของการปกครองประเทศ เมื่อรัฐบาลยังไม่มีรัฐธรรมนูญทางฝ่ายผู้เรียกร้องเห็นว่า รัฐบาลไม่มีสิทธิอันชอบธรรมมาขัดขวางการ

ทางฝ่ายผู้เรียกร้องเห็นว่า รัฐบาลไม่มีสิทธิอันชอบธรรมมาขัดขวางการเรียกร้องได้ นี่คือการปฏิเสธอำนาจรัฐบาลที่ไม่ได้มาจากการเลือกตั้งของประชาชนโดยตรง

ฝ่ายรัฐบาลกลับใช้กฎหมายอื่นๆ มาปรับเอาผิดกับการกระทำครั้งนี้ ซึ่งล้วนเป็นข้อหาฉ้อฉลจรรยาบรรณวิชาชีพถึงประหารชีวิตทีเดียว เช่น ข้อหากบฏในราชอาณาจักร เป็นต้น

เมื่อกลุ่มผู้ถูกจับกุมปฏิเสธการประกันตัว ฝ่ายรัฐบาลเริ่มออกข่าวทั้งวิทยุและโทรทัศน์ว่า ขณะนี้มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เป็นแหล่งซ่อนสมุขของบุคคลผู้ไม่หวังดีต่อชาติ ขอให้ประชาชนอย่าเข้าไปร่วมชุมนุม และขอร้องให้ประชาชนที่หลงผิด ร่วมชุมนุมอยู่นั้น ออกมาจากที่ชุมนุมได้ตั้ง

คนนับแสนแน่นธรรมศาสตร์อยู่แล้ว ยิ่งเพิ่มจำนวนทบเท่าทวีคูณ เมื่อได้ฟังข่าวจากรัฐบาล เวทีอภิปรายยิ่งดุเดือดร้อนแรง ประจานและเปิดโปงความไม่ดี เช่น การโกงกิน การมือกสิทธ์ของกลุ่มบุคคลที่ใช้อำนาจปกครองประเทศซึ่งปรากฏอยู่หากไม่มีใครกล้าพูดกล้าเผยมาก่อน

ผนังตึกในธรรมศาสตร์ ตลอดถึงกำแพงธรรมศาสตร์ ด้านทำพระจันทร์ เลยไปถึงกำแพงมหาวิทยาลัยศิลปากรด้านหน้าพระลานและทำข้างเป็นที่แสดงภาพการ์ตูนล้อเลียนความไม่ชอบธรรมของผู้มีอำนาจบางคนในฝ่ายรัฐบาล ด้วยฝีมือ และความคิดแหลมคมของศิลปินหลากหลาย

ในยุคที่สื่อสารมวลชนยังไม่ทันสมัยเช่นทุกวันนี้ การสื่อสารทำความเข้าใจต่อกันเป็นไปอย่างยากลำบาก ฝ่ายรัฐบาลนั้นได้เปรียบตรงที่กุมสื่อวิทยุและโทรทัศน์ไว้ในมือ สามารถสื่อข่าวถึงประชาชนในวงกว้างได้ ขณะที่สื่อหนังสือพิมพ์ ซึ่งเป็นของเอกชน ก็อาจมีปัญหาเรื่องเสรีภาพ ดังนั้นข่าวสารจากฝ่ายนิสิตนักศึกษา นักเรียน และประชาชน ที่ชุมนุมคัดค้านการกระทำอันไม่ชอบธรรมของฝ่ายรัฐบาล จึงถูกจำกัด

หากแต่สภาวะการณ์ในขณะนั้น คือการปกครองประเทศด้วยรัฐบาลที่มาจากการปฏิวัติ เป็นระยะเวลาสั้น สร้างสภาพอึดอัดขึ้นในสังคมประชาชนทั่วไปเริ่มไม่เชื่อถือรัฐบาล ดังนั้น ฝ่ายผู้คัดค้านรัฐบาลจึงเป็นที่เชื่อถือของประชาชนมากกว่า

ด้วยเหตุดังนี้พลังมวลชนอันมหาศาลนับแสนๆ คนจึงมารวมตัวอยู่ที่ธรรมศาสตร์

ประกาศสุดท้ายของที่ชุมนุมต่อทุกคนในวันนั้นคือ
"พรั้งนี้พบกันเที่ยงตรงที่ธรรมศาสตร์"

สิบสามตุลาคม

๑ รัฐยอมนรัฐยกแก้	กล่าวหา
ย่อมหย่อนพร้อมๆ เถลิง	รัฐได้
นิสิตนักศึกษา	ยอมสยบ
พลังพิสุทธ์สิ้นไร้	แหล่งสยาม
๑ แข็งสบแข็งสบข้อ	ขัดชั้น
เป้าต่อเป้าตรงตาม	แต่งเป้า
รถต่อรถประจัน	พุ่งจู่
ธนูถูกน้ำว้าวร้า	เร่งแผลง ๗

เที่ยงตรงวันเสาร์ ๑๓ ตุลาคม ๒๕๑๖ ขบวนการนิสิตนักศึกษา
นักเรียน และประชาชน เริ่มเคลื่อนจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ออกประ
ตุด้านสนามหลวง เลาะเลียบบมาลอดใต้สะพานพระปิ่นเกล้าผ่านหน้ากรมกษาปณ์
กรมประชาสัมพันธ์ สู่ถนนราชดำเนิน ศูนย์กลางที่อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย
กลางถนนราชดำเนิน

ริ้วขบวนมีลำดับดังนี้ นำด้วยศึกษารามคำแหง ตั้งชื่อกลุ่ม
คอมมานโด เบิกทางมาเตรียมสถานที่ลานรอบอนุสาวรีย์ประชาธิปไตยไว้ล่วงหน้า

ต่อจากนั้นเป็นแถวนักเรียนอาชีวะ มีช่างกลเป็นขบวนนำตั้งชื่อขบวน
ว่า ฟันเฟือง คล้องแขนดาหน้าเป็นขบวนใหญ่ จากนั้นเป็นขบวนนิสิตนักศึกษา
และนักเรียนชายเข็ญธงชาติ เข็ญธงธรรมจักร แล้วจึงถึงขบวนนิสิตนักศึกษา
และนักเรียนหญิง อัญเชิญพระบรมฉายาลักษณ์แห่งองค์พระบาทสมเด็จพระ
เจ้าอยู่หัว และพระบรมราชินีนาถ รวมเรียกว่า ขบวน ชาติ ศาสนา พระ
มหากษัตริย์ ต่อไปเป็นขบวนนักเรียนอาชีวะ อีกสามขบวน มีขบวนช่าง หมี่ และ

17

สื่อเหลือง

แล้วจึงถึงรถบัญชาการขององค์กรร่วมนำ มีกลุ่มนักเรียนข้างกลางจากโรงเรียนกนกอาชีวะ ตั้งชื่อกลุ่มว่า กนกห้าสิบ คอยแวดล้อมอารักขารายรอบรถบัญชาการ

ขบวนต่างๆ ตามลำดับนี้ แต่ละขบวนมีจำนวนนับร้อยนับพันรวมผู้ร่วมขบวนก็เต็มถนนราชดำเนินกลาง หัวขบวนอยู่ที่สะพานผ่านฟ้า ใจกลางขบวนอยู่นุสาวรีย์ประชาธิปไตย ท้ายขบวนยังอยู่ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เป็นการชุมนุมเดินขบวน ของนิสิตนักศึกษา นักเรียนและประชาชนจำนวนมากมาที่สุดในประวัติศาสตร์ ของการเรียกร้องความเป็นประชาธิปไตยในเมืองไทย

ทางฝ่ายรัฐบาลนั้นตั้งกองบัญชาการอยู่สวนรื่นฤดี ตั้งหน่วยปราบจลาจล ทั้งตำรวจและทหาร รอบสวนรื่นฤดีมีม้วนข่ายลวดหนามล้อมเป็นรั้วพร้อมทหารติดตามปลายปืนรักษาการณ์อยู่

ตัวแทนฝ่ายนิสิตนักศึกษาเข้าพบเจรจากับฝ่ายรัฐบาล ทั้งสองฝ่ายต่างยืนยันมติเดิม ฝ่ายนักศึกษาเรียกร้องให้ปล่อยผู้ถูกจับกุมทั้งหมดโดยไม่มีเงื่อนไข และเพิ่มข้อเรียกร้องให้รัฐบาลเร่งร่างรัฐธรรมนูญ ให้เสร็จมีกำหนดแน่นอนโดยไม่ชักช้า ฝ่ายรัฐบาลยังปฏิเสธเหมือนเดิม

จากเที่ยงวันจนบ่ายคล้อยไม่มีข่าวคืบหน้าใดๆขบวนฝ่ายนิสิตนักศึกษา นักเรียน และประชาชน จึงเคลื่อนย้ายจากอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย มาหยุดรอข่าวที่สะพานมัฆวาน กระทั่งเย็นย่ำความอึดอัดของผู้คนที่ชุมนุมกันจำนวนมหาศาลยิ่งเพิ่มทวี หน่วยนำขบวนจึงสั่งเคลื่อนขบวนสู่บริเวณ ลานพระบรมรูปทรงม้า

กระทั่งเวลาประมาณ ๒ ทุ่ม จึงมีข่าวเป็นทางการจากวิทยุกระจายเสียงว่า รัฐบาลสั่งปล่อยผู้ถูกจับกุมทั้ง ๑๓ คนโดยไม่มีเงื่อนไข พร้อมรับข้อเสนอทั้งหมด ของฝ่ายนิสิตนักศึกษา นักเรียน และประชาชน ทั้งลำดับมิให้ผู้ชุมนุมก่อความสงบอันจะตกเป็นเหยื่อของฝ่ายตรงข้าม

ฝ่ายผู้ชุมนุมยังไม่อาจสลายตัวได้ ด้วยเหตุว่า ตัวแทนที่แต่งตั้งให้ไปเข้าพบเจรจากับรัฐบาล ตั้งแต่บ่าย ยังไม่นำข่าวที่แท้จริงกลับมาแจ้งให้กองบัญชาการฝ่ายชุมนุมได้ทราบ ผู้นำฝ่ายชุมนุมยังไม่ได้รับทราบข่าวจากตัวแทนโดยตรง ข่าวจากวิทยุนั้นยังไม่ประจักษ์แจ้งพอ ฝ่ายชุมนุมต้องรอดตัวแทนกลับมาแจ้งข่าวก่อนจึงจะยอมสลายตัวได้ ทั้งนี้เพื่อประกันความปลอดภัยของตัวแทนฝ่าย

ชุมนุมด้วย เพราะขณะนั้นมีเวลาอีก ๕ ชั่วโมงว่าตัวแทนฝ่ายชุมนุมถูกจับตัวไปแล้ว

กับลือว่ารัฐบาลเตรียมสั่งการบุกกวาดล้างผู้ชุมนุม เนื่องจากการประกาศข่าวร้ายทางวิทยุและโทรทัศน์ มิให้ประชาชนตกเป็นเหยื่อของผู้ก่อความไม่สงบ

ฝ่ายรัฐบาลพยายามสลายที่ชุมนุมด้วยการส่งตัวแทนผู้ถูกจับกุม และตัวแทนศูนย์นิสิตนักศึกษา ที่เป็นตัวแทนของฝ่ายชุมนุม เข้าแจ้งข่าวแก่ผู้ชุมนุมด้วยรถกระจายเสียงนอกที่ชุมนุม

การขาดการสื่อสารระหว่างตัวแทนกับฝ่ายนำขบวนนี้เป็นจุดสำคัญยิ่ง ก่อให้เกิดความเข้าใจไม่ตรงกัน ที่ชุมนุมและฝ่ายนำขบวน ไม่อาจทนรออยู่ท่ามกลางสถานการณ์ อันไม่กระจ่างชัดเช่นนั้นได้

จนเวลาใกล้จะรุ่ง ผู้นำฝ่ายชุมนุมกับตัวแทนฝ่ายผู้ถูกจับกุมจึงพบกัน และทำความเข้าใจกันได้ จึงเตรียมสลายตัว ทะยอยแยกย้ายกันกลับบ้านหลังจากที่ตรากตรำข้ามวันข้ามคืน ทั้ง หิว เหนื่อย และ เมื่อยล้า

กว่าจะบรรลุลความสำเร็จตามข้อเรียกร้องทุกประการด้วยพลังสามัคคีของทุกคน ในวันที่

สิบสี่ตุลาคม

๑ กลใดกรรชากแก้ว	กับมือ
น้ำปริ่มริมหยดกล	แกล่ไกลล์
สะเทือนนิตสะกิดถือ	ถล่ำหก
ควรรประคองแก้วไว้	ระวัง
๑ ฤาษะตามาตักต้อง	แต่वार นี้เวย
คลาดเคล็ดคลาดเคราะห์ขลัง	ขัดข้อง
กรรมบดกบดบังการ	กิกฎก
ดมผ่าเสี้ยวเส้นพ้อง	ปิดผา ฯ

เช้าตรู่วันอาทิตย์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ กองบัญชาการสวนรื่นฤดี ได้
รับแจ้งจากหัวหน้าตำรวจที่ตั้งกองรักษาการณ์อยู่สี่แยกหัวมุมระหว่าง พระราช
วังสวนจิตรลดา กับสวนสัตว์ดุสิต ว่า นักศึกษาขอผ่านสี่แยกถนนราชวิถีเพื่อ
กลับบ้าน

นายตำรวจใหญ่ในกองบัญชาการสวนรื่นไม่อนุญาตให้ผ่าน เพราะ
เกรงจะมาเผชิญกับทหารที่รักษาการณ์บริเวณสวนรื่นฯ

ผู้คนจำนวนมากมายมหาศาลจากลานพระรูป กระจายกันหาทาง
กลับบ้านมาแออัดอยู่บริเวณที่ตำรวจไม่ยอมให้ผ่าน ตรงนั้นมีรถยนต์ส่วนบุคคลคัน
หนึ่งไม่สามารถเคลื่อนตัวได้ เพราะติดอยู่กลางฝูงชนและเครื่องยนต์ไม่ทำงาน
นักศึกษาขอทางเข็นรถ ซึ่งได้รับความร่วมมือด้วยดี ทั้งฝ่ายฝูงชนและตำรวจที่
อยู่ส่วนหน้า

รถที่เข็นผ่าเข้าไปนี้ ทำให้ตำรวจส่วนหลังคิดว่าฝ่ายฝูงชนพยายาม
ฝ่าแนวถือของตำรวจ หากเห็นเอง เสียวร: มิได้ ยิง ๒๖๖ ชั่ว ๓๗ กัดังรับ พร้อมเสียน

หวนจากรถตำรวจระเบ็งประสาน ความซุลมุนรุนแรงเริ่มจากจุดนี้

ก่อนอิฐ หิน ท่อนไม้กับกระบองตำรวจ เริ่มปะทะกันพร้อมระเบิด แก๊สน้ำตา ผู่ชนถอยหลังกลับทำให้ปะทะกับผู่ชนด้านหลังที่กำลังดาหน้าขึ้นมา เบียดเสียดซุลมุนอยู่ตรงบริเวณนั้น ส่วนหนึ่งพลัดตกลงในคูน้ำ ริมกำแพงพระราชวังสวนจิตรลดา แล้วปืนกำแพงหลบเข้าไปในเขตพระราชฐาน อีกฟากหนึ่งก็ปืนรัวหลบเข้าไปในสวนสัตว์ดุสิต

ภายหลังมีกระแสพระราชดำรัส อนุญาตให้รับทั้งฝ่ายตำรวจและฝ่ายนักศึกษาที่บาดเจ็บ เข้ารักษายังห้องพยาบาลในพระราชวังสวนจิตรลดาได้ จากนั้นมีรายงานจากกองบัญชาการตำรวจผ่านฟ้า มีนักศึกษาขว่างก่อนอิฐ ก่อนหิน เข้าใส่ ทำให้รถที่จอดแถวกองบัญชาการเสียหาย

โรงพักพระราชวังรายงานว่ามีนักศึกษาประชาชนเข้าล้อมโรงพัก และจะเผาโรงพัก เริ่มมีเสียงปืนยิงระดม ประชาชนและตำรวจถูกยิงบาดเจ็บล้มตายหลายคนแล้ว

กองบัญชาการสวนรื่น สั่งการให้ทหารตำรวจเข้าไปตั้งกำลังในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เพราะเกรงว่าฝ่ายผู้ชุมนุมจะกลับมารวมตัวในธรรมศาสตร์อีก แต่ปรากฏว่าไม่สามารถปฏิบัติการได้ เพราะนักศึกษา นักเรียน และประชาชน ได้กลับมารวมตัวในธรรมศาสตร์เต็มไปหมดแล้ว

กองทัพบกสั่งการให้เคลื่อนรถถังจำนวน ๑๐ คัน ออกรักษาการณ์บริเวณโรงพักพระราชวัง และให้เครื่องบินปีกหมุน(เฮลิคอปเตอร์)ออกบินตระเวนสังเกตุการณ์ในย่านที่กำลังปะทะกันอยู่นั้น

เสียงปืนดาดฟ้าตึกกรมสรรพากร ระดมยิงลงมาสร้างความปั่นป่วนไปทั่ว รวมทั้งจากดาดฟ้าตึกใกล้ กองบัญชาการผ่านฟ้า และโรงพักนางเลิ้ง ภายหลังจับได้ว่ากลุ่มผู้ใช้อาวุธสงครามเหล่านี้ บางคนเป็นทหารรับจ้างในสังกัด บก. ๓๓๓

เบื้องต้นทางกองบัญชาการสวนรื่น ใช้แผนขันติธรรมเข้าระงับเหตุ คือไม่ให้ใช้อาวุธปราบปรามผู้ชุมนุม ครั้นปรากฏมีการบาดเจ็บล้มตาย จึงมีคำสั่งให้ตำรวจใช้อาวุธได้เท่าที่จำเป็น เพื่อป้องกันตัว

ด้านกรมประชาสัมพันธ์ มีทหารเรือเข้าควบคุมรักษาการณ์ ดู่ยามตำรวจด้านท่าพระจันทร์ถูกเผาทำลาย รถดับเพลิงถูกขัดขวาง

เหตุการณ์รุนแรงมีคำความหมายนี้ เกิดขึ้นทั้งวัน ทั้งอาวุธ ปืน ก่อนอิฐ ก่อนหิน ก่อนไฟ รถยนต์ รถดับเพลิง ๓๑ ผู้พลีชีพ ๕๕

เหตุการณ์รุนแรงมีคาคหมายนี้ เกิดขึ้นทั้งวัน ทั้งอาวุธ ปืน ก้อนอิฐ ก้อนหิน ท่อนไม้ รถยนต์ รถเมล์ รถดับเพลิงเสียหาย บ้างพลิกคว่ำอยู่กลาง ถนน

ตำรวจ ทหาร ประชาชน นิสิตนักศึกษา นักเรียน ต้องบาดเจ็บล้มตาย ด้วยการปะทะกัน ตลอดทั้งวันโดยมีอาวุธสาเหตุ และระงับเหตุได้เลย

สิบสี่ตุลาคม

๑ เริ่มวารวิปโยคต้น	ดาววัน
อาทิตย์ระยับสี	เลือดสู้
เกิดก่อประลัยกัลป์	การณ์เช่น ไฉนนอ
ร้อนต่อร้อนล้วนผู้	ผิดใจน
๑ จักรควรเข้าเช่นล้าง	ละหรือ
เหตุจากเหตุหนใด	ดังนี้
มานะปะทะถือ	ทษรัฐ
สติแตกแหลกร้าวลี	ลับหาย ๗

เหตุการณ์ซุลมุนจนเกิดการปะทะกันตรงสี่แยกมุมพระราชวังสวนจิตร -
ลดดา ทำให้ฝูงชนที่กำลังจะสลายตัวแยกย้ายกลับบ้าน พลันต้องตื่นตัว และ
ตกใจต่อเหตุการณ์อันไม่คาดคิดที่เกิดขึ้น

ผู้คนซึ่งส่วนใหญ่ เป็นนิสิตนักศึกษา นักเรียนมัธยมและอาชีวะ
ต่างมุ่งหน้ากลับธรรมศาสตร์ พลาจกระจายข่าวการปะทะกันด้วยกำลังนั้นให้
ประชาชนทั่วไปได้ทราบ

คลื่นอารมณ์ที่กำลังจะราบเรียบสงบคลาย กลับปะทุคลั่งเกินขีดจะ
ระงับไว้ได้ คลื่นคลั่งแค้นของมหาชนครั้งนี้ ไร้การควบคุมจากผู้ใดทั้งสิ้น
ต่างฉวยอิฐ หิน ไม้เหล็ก เท้าที่จะคว้าหามาได้ ระดมขว้างปาโจมตี
สถานที่และหน่วยงาน โดยเฉพาะที่เห็นว่าเป็นต้นเหตุของการใช้กำลัง ครั้งนี้

ดังนั้น กองบัญชาการตำรวจและโรงพักนางเลิ้ง จึงเป็นจุดผ่านจุด
แรก ที่ถูกระดมขว้างปา จนรถราที่จอดรอบๆ บริเวณนั้นเสียหายรวมถึงตุ้ยยาม
ตำรวจที่ทำพระจันทร์

วิทยุ และ โทรทัศน์ เริ่มกระจายข่าวเหตุร้าย ว่า มีผู้ก่อการร้ายรุกรล้ำเขตพระราชฐาน และขณะนี้กำลังก่อการจลาจลไปทั่วกรุงเทพมหานคร ขอให้ประชาชนอย่าออกจากบ้าน รัฐบาลกำลังปฏิบัติการกวาดล้าง ให้คืนสู่ความสงบโดยเร็วพลัน

ข่าวนี้ ยิ่งกว่าไฟไหมฟาง ทำให้ฝ่ายชุมนุมที่แยกสลายไปแล้วด้วยเข้าใจสถานการณ์อันคลี่คลายไปด้วยดีกลับตื่นตัวและไม่เชื่อข่าวนี้ เป็นไปไม่ได้ที่พลังสามัคคีบริสุทธิ์ บรรลุจุดหมายแล้วจะเปลี่ยนแปลงไปดังข่าวเช่นนี้

ผู้คนส่วนใหญ่ ที่เข้าร่วมชุมนุม นอกจากไม่เชื่อข่าวของทางการแล้วยังเร่งออกจากบ้าน เพื่อต้องการทราบสถานการณ์เป็นจริงด้วยตัวเอง ทั้งที่ธรรมชาติและถนนราชดำเนิน

อาคารกรมประชาสัมพันธ์ ถูกโจมตีในเวลาต่อมา เพราะถือว่าเป็นแหล่งแพร่ข่าวบิดเบือน ทหารเรือได้เข้ามาควบคุมสถานการณ์ไว้ได้เป็นปกติ ณ จุดนั้นในช่วงเวลาต่อมา

จุดที่มีการระดมยิงกันหนัก คือบริเวณโรงพักชนะสงคราม โดยเฉพาะจากดาต่าตีกรมสรรพากร ผู้คนถูกอาวุธบาดเจ็บล้มตายหลายบริเวณ เช่น ที่บางลำพู ถนนราชดำเนิน สนามหลวง และแม้ในแม่น้ำเจ้าพระยาก็มีการยิงจากเบื้องสูงลงมา

ขบวนรถถังพร้อมทหารประจำทั้งที่อยู่บนรถและที่รายล้อมในรถ ในเครื่องรบครบครัน มีหน้ากากกันแก๊ซพิษและปืนประจำตัว เคลื่อนผ่านบางลำพูมาหน้าโรงพักชนะสงคราม และมุมถนนราชดำเนินบริเวณหน้ากรมประชาสัมพันธ์ ผู้คนต่อต้านด้วยการเข้ายึดรถเมล์ รถชนขยะยับพุ่งชนรถถัง รถหลายคันพลิกคว่ำในบริเวณนั้น เสียปืนสาดยิงเป็นชุด ซึ่งมีทั้งกระสุนจริงและกระสุนหลอก กักก้องไปทั่วย่านราชดำเนินและสนามหลวง

นักศึกษาแพทย์และพยาบาล จากโรงพยาบาลศิริราช ตั้งหน่วยช่วยเหลือผู้บาดเจ็บ รถพยาบาลพร้อมพยาบาลในเครื่องแบบสีขาว แล่นฝ่าเข้าไปยังย่านอันตราย เพื่อลำเลียงผู้ได้รับบาดเจ็บส่งเข้าธรรมศาสตร์ ซึ่งตั้งหน่วยรักษาพยาบาลฉุกเฉินในมหาวิทยาลัย บ้างลำเลียงข้ามฟากส่งโรงพยาบาลศิริราช มีพยาบาลบางคนถูกยิงได้รับบาดเจ็บและล้มตายด้วย

หลายคนติดต่อกับภาพผู้บาดเจ็บถูกหามร้องแรงแง เลือดโตรมร่างเข้าไปในธรรมศาสตร์ คนแล้วคนเล่า

เสียงปืน เสียงระเบิด กลุ่มควันคลั่งคลุ้งกับเสียงกู่ตะโกนตำหนาดำ
ตำรวจและรัฐบาล ประสานสนั่นก้องอย่างไม่มีทีท่าจะหยุดลงได้

ขณะเสียงประกาศเป็นทางการซ้ำๆ ทางวิทยุ โทรทัศน์ ก็ดังกรอกหู
กรอกตาชาวบ้านอยู่ตลอดเวลา ถึงเรื่องการก่อจลาจล และบุกรุกเขต
พระราชฐาน ของกลุ่มผู้ก่อการร้าย ยังความตื่นตระหนกไปทั้งบ้านทั้งเมือง
ทั่วประเทศ

ความตื่นตระหนกข่าว และความตื่นตระหนกจากการต่อสู้บนถนน
ราชดำเนิน ในช่วงเวลานี้

ทำให้เมืองไทยในขณะนั้น อาจเปรียบเทียบกับสำนวนในศิลาจารึก
สุโขทัย ได้ว่า "มีดังจักแตก" }

สิบสี่ตุลาคม

๑ อะโหโห้เพื่อนแก้ว	กูเอย
ใครจักดับจักแสดง	ดังนี้
ตายได้ร่มธงเมย	สง่าเงื่อนงามแฮ
แดงแห่งเลือดป้ายซี	ชาติไทย
๑ อะโหโห้เพื่อนแก้ว	กูเอย
ใครจักได้เห็นใจ	ดังนี้
นอนถนนหนึ่งนอนเขนย	ขนาบเกลื่อน
เขากราบเขากัมซี	เชิดชู ฯ

แทบทุกคนที่เข้าร่วมชุมนุม ในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จนถึงวัน
ร่วมเดินขบวนมาถนนราชดำเนิน ตลอดถึงลานพระรูป จนถึงวันนี้ ครั้นได้ฟังข่าว
ร้ายจากวิทยุและโทรทัศน์ ล้วนไม่เชื่อข่าว ทั้งทนอยู่กับบ้านไม่ได้ ต้องออกไป
ร่วมเหตุการณ์

หลายคนออกไปจากบ้านแล้วก็ไม่ได้กลับบ้านอีกเลย

หลายคนบาดเจ็บพิการ และจดจำเรื่องราวเหตุการณ์วันนี้ไม่ลืมไป
ชั่วชีวิต

คนหนึ่งนั้นคือ นายจิระ บุญมาก เป็นนักศึกษาปริญญาโท สถาบัน
บัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ มีครอบครัวแล้ว เพิ่งได้ลูกชาย ยังเป็นทารกอยู่ เขา
เข้าร่วมชุมนุมแล้วกลับบ้านทุกวัน เมื่อฟังข่าวจากวิทยุ เขาผลงานบ้านทันที
บอกภรรยาว่าจะออกไปดูเหตุการณ์ เพราะไม่เชื่อข่าววิทยุ เขาซื้อสัมติดมือไป
ด้วยถุงหนึ่ง

เมื่อไปถึงบริเวณหน้ากรมประชาสัมพันธ์ เห็นฝูงชนกำลังประจันหน้า
กับรถถัง และแถวทหารอาวุธสงครามครบมือ

จิระ บุญมาก ถลันขึ้นหน้าผงชนตรงเข้าไปยังแถวทหารพลาญ
ตะโกนว่า

"ทหารไทยต้องไม่ทำร้ายประชาชน ใจเย็นๆ มากินสัมกันก่อน..."

แล้วจิระ บุญมาก ก็โยนสัมในถุงให้ทหาร
บัดนั้นเอง เสียงปืนแตกก้องกัมปนาทขึ้น

จิระ บุญมาก ล้มลงสิ้นใจอยู่กลางถนนตรงนั้น เขาไม่มีโอกาสกลับ
บ้านอีกเลย ชีวิตและเรื่องราวหาญกล้าของเขากลายเป็นอมตะไป ณ บัดนั้น
ความตายของ จิระ บุญมาก ไม่เคยตายไปจากความทรงจำร่วม
เหตุการณ์ประวัติศาสตร์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ อันจำหลักเป็นความตายที่ไม่ตาย
ชั่ววันรัตนจักรกาล

ภาพนักศึกษาถือไม้กระบองยาว ตั้งท่าเตรียมตีต่อสู้กับแถวทหาร
อาวุธครบมือ บริเวณหน้าโรงแรมรัตนโกสินทร์ ก็เป็นอีกภาพหนึ่งที่แสดงความ
หาญกล้าของการต่อสู้ในเหตุการณ์ประวัติศาสตร์วันนั้น

ภาพสะท้อนใจยิ่ง คือภาพกลุ่มนักเรียนอาชีวะและนักศึกษาห้อมล้อม
ศพของจิระ บุญมาก ที่นอนเหยียดอยู่กลางถนน บางคนก้มลงกราบศพ บางคน
ร้องไห้ ขณะอีกคนถือธงชาติพลีวีรสักดอย

มีอีกหลายศพที่นักเรียนนักศึกษา ช่วยกันพาแห่แหนไปบนถนน
ราชดำเนิน เลยออกข้ามสะพานพระพุทธยอดฟ้า ไปจนรอบวงเวียนอนุสาวรีย์
พระเจ้าตากสินมหาราช ที่วงเวียนใหญ่ เพื่อประกาศและประจานความรุนแรง
ของเหตุการณ์วันนี้ ให้ประชาชนได้รู้ มิใช่เชื่อเฉพาะข่าวจากวิทยุ และโทรทัศน์
เท่านั้น

ตกบ้ายจัดคณะกรรมการปะทะต่อสู้ยังปะทุเดือดอยู่นั้น ควันไฟก็พลุ่งโชนม
ขึ้นที่อาคารตึกกองสลากใกล้อาคารกรมประชาสัมพันธ์ แล้วตึก ก. ต. ป.
(กองติดตามผลการปฏิบัติราชการ) มุมสี่แยกคอกวัวตรงข้ามอาคารธนาคาร
ออมสิน ก็ถูกไฟไหม้ไหม้ด้วย

ไฟไหม้อยู่จนค่าทั้งสองอาคารเหลือแต่เถ้าควันกรุ่น
จวนจะค่ำวันนั้น วิทยุ โทรทัศน์ ประกาศข่าวรัฐบาลลาออกพร้อม
อัญเชิญกระแสพระราชดำรัสแห่งองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ตรีสรถึง
เหตุการณ์รุนแรงตลอดวันนี้ ทรงให้นิยามวันนี้ว่าเป็น "วันมหาวิปโยค"

ชาวไทยทั้งแผ่นดิน ต่างปิติยินดีกับข่าวที่พลิกร้ายกลายเป็นดีโดยไม่

ตกบ้าย

บันทึกข้อความ...
วันที่...
เรื่อง...

คาดคิด เยี่ยงนี้ เสียงไซโยโห้ร้องกระหึ่มก้องไปทั่วย่านบ้านเรือน

การประชุมมณฑลนครราชสีมาในบริเวณรอบลานอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย
ยังคงคึกคัก เหนียวแน่น นอกจากร่วมแสดงความดีใจในชัยชนะที่ได้มาด้วยเลือด
เนื้อและน้ำตาแล้ว บริเวณป้อมพระกาฬใกล้กองบัญชาการผ่านฟ้า ยังมีเสียง
กราดยิงเป็นระยะๆ ด้วยมีคำสั่งพิเศษให้ปราบปรามการสู้รบที่ยังหลงเหลืออยู่ใน
บริเวณนั้น

เสียงจากที่ชุมนุมขอร้องให้หยุดยิงประสานกับเสียงกราดยิงสลับกัน
ไปอย่างนั้น จวนรุ่งเช้าจึงสงบเสียง

สิบห้าตุลาคม

๑ นักเรียนเรียงไหล่สู้	สาหัส
ยืนหยัดรกรยงยอม	ยับม้วย
มิตายคาบนี้ผัด	วันพรั่ง
จักอยู่จักยังด้วย	อย่างใด
๑ ประทีปทิพย์รุ่งแจ้ง	ใจประชา
เห็นทิศเห็นทางใน	ประเทศนี้
นิลิตนักศึกษา	นำส่ง
เป็นปากเสียงสร้างชี	ชอบธรรม ๗

จันทร์ ๑๕ ตุลาคม ๒๕๑๖ คนที่อยู่กรุงเทพทุกคนเมื่อตื่นขึ้นมาใน
เช้าวันนั้นจะเห็นภาพของเมืองหลวงในลักษณะที่ไม่เคยเห็นมาก่อน

ตุ้ยามตำรวจ แดกยับ แทบทุกแยกถนน ไฟจราจรแทบทุกแยก
แตกดับ ถึงขยะถูกเททิ้งเกลื่อนกลาดตลอดสองฟากแทบทุกทางถนน

นักเรียน ลูกเสือ และนิลิตนักศึกษา ต่างออกมาทำหน้าที่จราจรตาม
สี่แยกต่างๆ บ้างเก็บขยะลงถังตั้งตามที่

กองบัญชาการผ่านฟ้า อันเป็นที่ตั้งของกองตำรวจติดกับโรงพัก
นางเลิ้ง ถูกไฟเผาราบ ด้วยรถยนต์ไซนไฟพุ่งเข้าชน จึงสงบเสียงปืนแหล่ง
สุดท้ายของการต่อสู้ลงได้ ในช่วงเข้านี้เอง

เย็นนั้น จึงมีข่าวสามผู้ปกครอง ผู้มีอำนาจในรัฐบาลลาออกจาก
ตำแหน่ง และเดินทางออกนอกประเทศ พร้อมกันมีประกาศแต่งตั้งรัฐบาลใหม่
ประกอบด้วยนายกรัฐมนตรี และคณะรัฐมนตรีชุดใหม่ กับแถลงการณ์ของรัฐบาล
ที่จะเร่งร่างรัฐธรรมนูญให้เสร็จโดยไว รัฐบาลชุดนี้จะเป็นรัฐบาลรักษาการณ์
เพื่อร่างรัฐธรรมนูญ เท่านั้น

ซึ่งต่อมาจึงมีประกาศแต่งตั้งสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ จากบุคคล
หลากหลายอาชีพ เป็นจำนวนมากเพื่อให้เป็นสภาชั่วคราว

การเรียกร้องรัฐธรรมนูญ เริ่มจากคนจำนวนน้อย จากเหตุการณ์
เล็กๆ ได้ขยายสู่ผู้คนจำนวนมาก สู่เหตุการณ์บ้านปลายใหญ่โตอันมีผลเปลี่ยน
แปลงไปทั้งประเทศ

ทั้งหมดนี้เกิดในช่วงเวลา ๑๐ วัน จากวันเสาร์ ๖ ตุลาคม ถึง
วันจันทร์ ๑๕ ตุลาคม ๒๕๑๖

ผลย่อมมาแต่เหตุฉันทิ เหตุการณ์ประวัติศาสตร์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖
ก็ย่อมมีที่มาที่ไปดำรงอยู่ฉันทิ

ปรากฏการณ์ เด่นชัดของเหตุการณ์ประวัติศาสตร์นี้ คือ จิตใจที่รัก
ประชาธิปไตย ของคนไทยทั้งมวล อันแสดงออกร่วมอยู่ในอุดมคติของเยาวชนคน
หนุ่มสาว รวมเป็นพลังสามัคคีบริสุทธิ์

จิตใจเช่นนี้ และพลังเช่นนี้ จะแสดงออกทุกครั้งเมื่อบ้านเมืองตก
อยู่ในภาวะแห่งความไม่ชอบธรรม

จุดเด่นของเหตุการณ์นี้ คือ

เป็นครั้งแรก ของการเรียกร้องรัฐธรรมนูญอย่างเป็นทางการ โดย
นิสิตนักศึกษาและประชาชน

เป็นครั้งแรก ที่สามารถเปลี่ยนรัฐบาลได้ด้วยพลังของนักเรียน
นิสิตนักศึกษาและประชาชน

เป็นครั้งแรก ที่กำลังของประชาชนต่อสู้กับกำลังของรัฐอย่างเปิดเผย
ไร้รูปแบบ กลางถนนราชดำเนิน โดยประชาชนเป็นฝ่ายชนะ

เป็นครั้งแรก ที่เหตุการณ์นี้กลายเป็นตัวอย่างที่ได้รับยกย่องเชิดชู
ให้เป็นแบบอย่างของการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยไปทั่วโลก

ดังนั้นเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ จึงเป็นประวัติศาสตร์ของ
ประเทศไทย ที่แสดงออกถึงจิตใจรักชาติ รักประชาธิปไตย กล้าต่อสู้
กล้าเสียสละ ของเยาวชนคนหนุ่มสาว

แม้เหตุการณ์นี้ มีอาจเปลี่ยนแปลงสังคมให้เป็นประชาธิปไตยสมบูรณ์
แต่เหตุการณ์นี้ก็จักกระตุกจิตสำนึกที่ถูกต้องแท้จริงให้ประจักษ์ว่า

ชาติ คือ ประชาชน

ธงชัยของประวัติศาสตร์ ๑๔ ตุลาคม จักสะบัดพลี้อยู่เหนือคำขวัญ

ที่ว่า

"ชาติ ต้องเป็น เอกราช

ประชาชาติ ต้องเป็น ประชาธิปไตย"

อันได้แสดงออกแล้ว ด้วยวีรกรรมของเยาวชนคนหนุ่มสาวแห่ง
ประเทศไทย ในเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖
